

УДК 811.161.2

Ландер М. А., Спанатій Л. С.

МОВНІ АНОРМАТИВИ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено багатоаспектну проблему лексичних аномативів у сучасному дискурсі українськомовних засобів масової інформації Миколаївщини, проаналізовано чинники виникнення зазначених аномативів, визначено різновиди лексичних аномативів, шляхи їх усунення.

Ключові слова: едитологія, лексичні аномативи, пресолінгвістика.

Ландер М. А., Спанатій Л. С. Языковые аномативы в современном публицистическом дискурсе. – Статья.

В статье исследована многоаспектная проблема лексических аномативов в современном дискурсе украиноязычных средств массовой информации Николаевщины, проанализированы факторы возникновения указанных аномативов, определены разновидности лексических аномативов, способы их устранения.

Ключевые слова: эдитология, лексические аномативы, прессолингвистика.

Lander M. A., Spanatij L. S. Words with lexical and grammatical violation in modern discourse of mass media. – Article.

The research investigates the problem of words with lexical and grammatical violation in modern discourse of Ukrainian mass media in Mykolajiv region, the varieties and ways of existence the words with lexical and grammatical violation are analyzed, factors of these units are defined.

Key words: methodological basis of publication in mass media, words with lexical and grammatical violation, linguistics of mass media.

Державотворчі процеси в нашій країні диктують потребу формування такої лінгвокомпетенції працівників мас-медіа, яка змогла б забезпечити повноцінне існування засобів масової інформації (далі – ЗМІ) в українському мовно-інформаційному просторі. Сучасний український публіцистичний дискурс (далі – СУПД) – це не тільки фрагмент суспільної інформаційної системи, а й засіб регулювання соціальної активності членів суспільства. До того ж саме у сфері ЗМІ, де більш оперативно й об'єктивно відтворюються всі лінгвопроцеси, виразно простежуються тенденції розвитку літературної мови, визначається динаміка розвитку лінгвістичних норм і характер мовних уподобань. Отже, мас-медіа є регулятором норм літературної мови.

Мовні аномативи ускладнюють процес сприймання інформації, значно зменшують конкурентноспроможність українськомовних ЗМІ. Сучасна едитологія стверджує, що підвищенню комунікативної ефективності медіа-дискурсу сприятиме протипомилковий апарат редактора, який містить дані про помилкобезпечні місця, ступінь їх лінгвістичного ризику та типові для сучасних ЗМІ аномативи. Найвищий ступінь лексичного ризику, за статистикою, визначають семантично модифіковані лексеми, високий – інтерфедеми, найменший – міжмовні омоніми [8].

Актуальність теми зумовлена, по-перше, багатоплановістю феномена «помилка», полівекторністю його аналізу різними галузями знань; по-друге, тим, що попри її практичну значущість, проблема впливу негативної культури мовлення ЗМІ на формування не лише комунікативної, а й інтелектуальної, культурної, аксіологічної компетенції соціуму лишається невирішеною. Впливовим може бути змістовний актуальний медіа-дискурс із досконалою формою, здатний репрезентувати функціональні доміанти. Актуальність багатоаспектної проблеми сучасної лексичної норми, зумовленої семантичними, стилістичними, комбінаторними модифікаціями лексем, визначається також культурно-престижними чинниками: високий рівень грамотності й мовної культури – важлива професіограма фахівця.

Метою розвідки є аналіз типових лексичних аномативів в усних дискурсах ((теле, радіо)- бесідах, інтерв'ю, конференціях, новинах) поточного року те-

ле(радіо)каналів Миколаївщини: «КВАНТ», «Март», «Миколаїв» (філія ПАТ НСТУ «Миколаївська регіональна дирекція»), «ОЛТА», «Сатурн», «ТАК TV», «Твій Всесвіт», «35» [16]; аналіз причин і механізмів їх виникнення, рекомендації щодо запобігання й усунення таких порушень на етапі творення власних висловлювань, редакційно-видавничої підготовки публіцистичних дискурсів; створення банку аномативів для оптимізації дискурсів ЗМІ щодо дотримання лексичних норм, оскільки навіть сучасний розвиток комп'ютерних технологій не дозволяє повністю механізувати процес редагування повідомлень, виявлення й усунення аномативів у них. Увагу сконцентровано на усних публіцистичних дискурсах, які потребують менше зусиль від адресата такої форми комунікації (вголос висловлена інформація унеможливорює сприйняття значення кожного слова в контексті) за збереження комунікативної константи – цілеспрямованого лінгвопсихоментального впливу на співрозмовника [3, с. 138].

Проблему критеріїв нормативності досліджували Н.Д. Бабич [1], В.І. Бадер [2], М.Й. Волошак [19], К.С. Горбачевич, В.-Я. Дорошевський, Л.К. Граудіна, Є.С. Істріна, В.Г. Костомаров, Т.А. Коць [8], М.М. Пилинський [10], О.І. Радченко та ін. З-поміж критеріїв нормативності, які необхідно застосовувати комплексно, – територіального (культурно-історичного), критерію авторитетних письменників, критерію визнаних зразків, критерію мовної традиції, відповідності законам мови, системи, структури – найголовнішими визнано критерії відповідності мовній системі, критерій зразка і статистичний критерій [10, с. 103, 172–173].

Мовні аномативи, їх типологію вивчали Т.Г. Бондаренко [4; 5; 6], А.О. Капелюшний [7; 21; 22], О.О. Леонтьєв, В.В. Різун [12], З.В. Партико [9], О.В. Рісс, С.Н. Цейтлін. Базовим критерієм під час редагування дискурсів ЗМІ необхідно вважати критерій ймовірності появи аномативу в тексті, допоміжними – критерії (не)відповідності лінгвоодиниці нормам української літературної мови; функціональної та оказіональної доцільності мовного утворення у СУПД; урахування жанрових особливостей; хронологічний, національний та естетичний критерії, наголошуючи на потребі комплексного застосування описаних критеріїв [6].

Дослідженням причин лексичних помилок займалися Д.І. Арбатський, В.Я. Мельничайко, А.В. Лагутіна. Серед типових причин було виділено обмеженість синонімічних ресурсів мовця, недостатність його мовного досвіду; нормативна змінність мови, синтагматичні особливості лексеми, особливості взаємозв'язків споріднених за структурою мов; співвідношення стилів мови тощо. На порушення норм української літературної мови та способи усунення помилок указували Н.І. Швидка, О.Д. Пономарів [11], О.А. Сербенська, О.С. Кривошеєва. Психологічний та психолінгвістичний підходи до вирішення проблеми помилок висвітлено Ю.В. Красиковим, Г.Н. Мчедлішвілі, Ф.С. Бацевичем [3]. Когнітивний та комунікативний аспекти вивчення анормативів досліджували О.В. Кукушкіна, І.М. Прожогіна Л.Л. Славова.

Функціонування та арсенал використовуваних у комунікативних актах мовних засобів ЗМІ залежать від соціально-комунікативної установки, тематики повідомлення (найважливіші соціальні детермінанти), обсягу представленої інформації, авторства, типу видання, прийомів, зумовлених особливостями подачі матеріалу виданнями конкретної держави.

Адекватність комунікації на лексичному рівні вочевидь забезпечується змістовою точністю дібраних лексем і відсутністю лексичних помилок, що гальмують або спотворюють рецептивний процес. Здійснене дослідження засвідчило, що саме лексичні анормативи є найпоширенішими у мові миколаївських мас-медіа – їх кількість становить близько 35% від загальної кількості мовленнєвих помилок у СУПД. Найбільш строкатий порівняно з іншими типами анормативів типологічний спектр лексичних помилок репрезентовано у матеріалах миколаївських ЗМІ такими різновидами: десемантизація лексем, інтерференції, плеоназми, нерозрізнення відтінків значень синонімів і значень паронімів, росіянізми, сплутування семантики міжмовних омонімів, незнання валентнісних (синтагматичних) особливостей лексем [6].

Поява лексичних помилок у журналістських матеріалах зумовлюється лінгвальними (інтенсивна динамізація сучасної української мови завдяки зміні її соціального та функціонального статусів; істотне оновлення її номінативних засобів як репрезентантів нової соціальної аксіологічної парадигми; очищення від неорганічних для української мови рис і водночас посилення номінативно й комунікативно недоцільної варіантності) і позалінгвальними чинниками (позитивними: демократизацією, інтелектуалізацією сучасного українського соціуму; посиленням орієнтування на внутрішні резерви української мови та на мовну практику доби українізації; більшою аргументованістю мовних настанов фахівців щодо вибору варіантів; негативними: інерцією процесів доби радянської деукраїнізації; повільним і непослідовним упровадженням у реальну мовну практику сучасних системно-нормотворчих тенденцій; потребою ламати достатньо усталені для переважної частини мовного колективу стереотипи; відсутністю системи сучасних лексикографічних джерел, зокрема їх електронних версій, які би відтворювали найновіші процеси лексичної неологізації української мови; наявністю в сучасних лексикографічних джерелах автоматично скалькованих лексичних анормативів; розпорошеністю, неузгодженістю дій теоретиків і практиків і, як наслідок, більшою невпорядкованістю мовної практики) [15, с. 102].

Істотні перетворення у лексичному складі мови, який, за спостереженнями фахівців, лише протягом

одного десятиріччя змінюється в середньому на 25%, спричинені надзвичайно динамічними соціальними процесами [13, с. 15].

Одним з активних лексико-семантичних процесів у СУПД є семантична модифікація лексем – процес, у результаті якого слово втрачає свою концептуальність, системність, семантику і набуває властивостей, які нормативно йому не притаманні. Семантично модифіковані лексеми використовуються в нехарактерному для них контексті, їхня семантика суперечить загальному значенню контекстної інформації: *Головна задача – забезпечити максимальну прозорість закупівель* («Сатурн»). Семантично модифікована лексема *задача* з ненормативним значенням «наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, доручення, мета» виникла під впливом російської мови, де семантичне поле співзвучної лексеми ширше, ніж у відповідника української мови зі значенням «питання математичного характеру, що розв'язується обчисленням за визначеною умовою» [18, с. 294]. Семантиці наведеного контексту відповідає нормативна лексема *завдання*. Описана лексична помилка зумовлюється дією не лише лінгвального (інтерференція), а й позамовними (недосконалість сучасних лексикографічних праць, де слова *задача* і *завдання* подано як абсолютні синоніми) чинниками.

У дискурсах миколаївських ЗМІ лексема *об'єм* зі значенням «розмір, величина чого-небудь; зміст з погляду його величини, кількісного вираження, значення, важливості» [18, с. 353] замість *обсяг* (*Об'єм виконаної роботи* <...>) («Март») репрезентує семантичну модифікацію під впливом російської мови, де значення слова «*объём*» ширше, ніж українського відповідника, оскільки в українській мові функціонують два номени: *об'єм* та *обсяг*, причому лексема *об'єм* має значення «фізична величина якогось тіла із замкнутими поверхнями, що вимірюються в кубічних одиницях» [20, с. 536]. Отже, ширша за значенням співзвучна полісемічна лексема російської мови зазнала звуження семантики у процесі інтерференції, оскільки в українській мові кожному її значенню відповідають різні лексеми.

У медіа-матеріалах продуктивним є ненормативне вживання прикметника *наступний*, що в українській мові має значення «який настає, розташовується або з'являється слідом за чимось; найближчий після чогось, який має відбутись» [20, с. 483] і не може використовуватися для передачі семантики вказівного займенника *такий*, що вживається перед поясненням або переліком явищ, ознак тощо. Недиференційований підхід до семантичної структури багатозначного російського слова *следующий* та українських еквівалентів із вужчою семантикою зумовлює появу лексичних помилок: *Наступні напрями діяльності центру* («КВАНТ») (замість *такі*).

Анормативна семантична модифікація підсилюється неврахуванням значеннєвих особливостей різних видів міжмовних лексико-семантичних паралелізмів: співзвучних лексем з однаковим або близьким морфемним складом – паронімів, омонімів, полісемантів із неоднаковою кількістю сем у різних мовах. Наприклад, чимало дієслів російської мови, що характеризуються широким семантичним полем, мають в українській мові різні відповідники, які так само відзначаються особливостями функціонування: російське *являются* у ролі дієслова-зв'язки негативно спричинює семантичну модифікацію української лексеми *являтися*, що нормативно функціонує лише зі значеннями, властивими спільнокореневому префіксальному синоніму з *являтися*. Тому

як помилку необхідно кваліфікувати вживання зазначеної лексики у реченні *Наша партія являється безпосереднім учасником цієї акції* («ТАК TV»), оскільки в українській мові роль дієслівної зв'язки нормативно виконує лексема *бути* (є).

Уживання лексики *підняти* нормативно доцільне в СУПД тоді, коли йдеться про переміщення предмета на вище місце чи підняття його із землі. У сполученні зі словами *питання, розмова, проблема, процес* необхідно використовувати дієслово *порушувати*, яке у цьому випадку матиме значення «розпочинати дії у відповідь на що-небудь, реагувати на щось» [18, с. 387]. Тому в реченні *На наступному зібранні громади обов'язково піднімуть ці питання* («ОЛТА») замість лексики *піднімуть* необхідно вжити дієслово *порушувати*, оскільки саме воно не суперечить семантиці контексту. Лексема *поширювати*, що означає «збільшувати сферу впливу, робити доступним, відомим для багатьох» [20, с. 514], є семантично точною для контексту речення *Рішення комітету розповсюдилося на всі амбулаторії району* («Твій Всесвіт»), де дієслово *розповсюджуватись* уживається у невластивому йому значенні, оскільки відповідно до сучасної лексичної норми воно можливе лише тоді, коли йдеться про передачу, продаж чого-небудь багатьом людям для ознайомлення. Поява такої лексичної помилки спричинена впливом російської мови, де для відтворення семантики українських слів функціонує одна багатозначна лексема *распространять*. У лексикографічних працях слова *поширювати* та *розповсюджувати* досі кваліфікуються як взаємозамінні синоніми, проте динаміка норм, зміни у соціумі та інші чинники вимагають критичного оцінювання багатьох словникових статей, зокрема тих, що тлумачать названі лексеми.

Дібраний лексичний матеріал дозволяє зробити висновок про те, що внаслідок впливу російського слова-полісеманта *относительно* відбувається семантична модифікація лексем української мови, свідченням чого є речення *Мешканці ніяк не прокоментували ситуацію відносно заподіяного лиха* («Март»). Лексема *відносно* на сучасному етапі розвитку мови не може, виходячи за межі її системних можливостей, функціонувати із прийменниковою семантикою, як службові слова *про, щодо, із приводу, стосовно*. Попри те, що словники фіксують і прийменникове значення лексики *відносно*, наведений журналістський матеріал потребує правки.

У процесі лінгвоаналізу СУПД виявлено анормативи, поява яких зумовлена складною значеннєвою природою синонімії, адже не всі близькі за значенням слова мають спільні позиції, де можуть нейтралізуватися їх семантичні відтінки. Залежно від повного чи неповного збігу лексичних значень мовознавці виділяють синоніми і квазісиноніми. Журналістові для передачі глибинної суті найрізноманітніших проявів необхідно пам'ятати, що лише абсолютні синоніми мають тотожні, ідентичні, взаємозамінні лексичні значення. Квазісиноніми у зв'язку з наявністю смислових чи емоційно-оцінних відтінків не підлягають семантичній нейтралізації, тобто не характеризуються взаємозаміною без додаткових значенневих або експресивних втрат. Нейтралізація значень не характерна для синонімів *житель, мешканець, житель* (розм.), *пожилець* (розм.), *житель* (рідше), *обиватель* (заст.), *насельник* (рідко) [22, с. 48–49], оскільки вони не взаємозамінюються у відповідних контекстах. Денотат іменника *житель* – «людина, що живе у певній країні, населеному пункті» (*житель Миколаєва, Одеси, місцеві жителі*), а використання лексики *мешканець* усталюється як назва особи (тварини), що займає певне при-

міщення для житла (*мешканці гуртожитку, мешканці будинку, лісові мешканці*). Неврахування семантичних особливостей названих одиниць активізує тенденцію до їх анормативного вживання (*До відома мешканців району!*) («Миколаїв»). Інші компоненти ряду квазісинонімів характеризуються виразними експресивно-оцінними ознаками і вживаються лише з певною стилістичною метою.

Усуненню лексичних помилок із журналістських дискурсів сприятиме застосування диференційного підходу до компонентів синонімічного ряду *власний і особистий*, які характеризуються семантичними відтінками, що безпосередньо виявляються у сполучуваності з іншими словами: прикметник *особистий* здебільшого означає предмет, що є власністю окремої особи і належить їй, тому конструкція *Знаходився на особистому подвір'ї* («Миколаїв») помилкова, нормативними відповідниками слова є *свій, власний*. Анормативне вживання пояснюється потенційною здатністю прикметників *власний і особистий* сполучатися з однаковим іменником (*трактор, автомобіль*) і при цьому характеризуватися суттєвими відмінностями у семантиці. Можливість двозначного трактування поєднань, неврахування контексту негативно позначається на сплутуванні значень і в результаті приводить до появи анормативів: *Приїхав на особистому тракторі* («ОЛТА») – трактор як предмет, який є власністю особи (*власний трактор*), чи трактор, визначений певній особі для користування ним (*особистий*).

Отже, лексико-семантична система української мови відзначається розвиненими синонімічними відношеннями, однак слова, близькі за значенням, являють собою помилконебезпечну групу лексем, у разі введення яких необхідно обов'язково враховувати кілька факторів: тотожність або подібність значень синонімів, можливість повної чи часткової взаємозамінності і наявність оцінно-стилістичних характеристик. Комбінаторні потенції лексики впливають насамперед із її значення, тому розширення чи звуження валентності слів сигналізує про зрушення в їх семантиці.

Вилучений із текстової продукції негативний мовний матеріал дозволяє підсумувати, що найчастіше семантичне узгодження порушується у словосполученнях з опорним дієсловом. Очевидно, це зумовлюється тим, що дієслова вимагають заповнення позиції лексемами з певною семантикою, і відсутність нормативного валентнісного партнера порушує комунікативність дискурсу: *На вулиці адмірала Макарова скоєно ДТП* («Сатурн»); *Переможці минулорічного конкурсу здобули честь бути членами журі цьогоріч* («КВАНТ»). Семантика дієслова *скоїти* «зробити що-небудь (переважно погане), учинити» [20, с. 539] знаходить своє вираження у сполучуваності зі словом *злочин* і унеможливорює поєднання з іменником *пригода*, що сполучається з дієсловами *шукати, пережити, траплятися* тощо. Незнання синтагматичної структури лексики *здобувати* «діставати, розшукувати, виймати, виробляти та ін.» [18, с. 361] спричинює помилкову комбінацію з іменником *честь* (натомість *берегти, втратити, зачепити, зганьбити, мати честь*).

Отже, аналіз лексичних анормативів дозволяє підсумувати, що семантична модифікація лексем може зумовлюватися кількома основними чинниками: інтерференційним впливом, зокрема активізацією використання спільних компонентів співвідносних синонімічних рядів в українській і російській мовах; неможливістю окремих синонімів взаємозамінюватися, нейтралізува-

ти семантичні відтінки; неврахуванням синтагматичної структури лексем тощо.

Серед дібраних аномативів виділено такі типологічні серії поєднань із надлишковою інформацією (плеоназми): комбінація лексем іншомовного походження (*діалог двох дівчат*); гібридні утворення (*вільна вакансія, танцювальний дансинг, вишукані делікатеси, головний пріоритет, реальна дійсність, статистичні підрахунки, монументальний пам'ятник, габаритні розміри, експонати виставки, перспективи на майбутнє*; *Свої індивідуальні вимоги може висувати кожен* («ТАК TV»)); різні структурно-семантичні комбінації із власне українськими лексемами: (*На концерті була присутня переважна більшість молоді* («Сатурн»); *На своєму власному досвіді переконалася; Усі решта злякалися морозу* («КВАНТ»); *Чинні на сьогодні нормативні документи регулюють трудові відносини на підприємстві* («Март»); *Користувачі встигли вчасно сплатити рахунки* («Твій Всесвіт»)).

Причинами плеоназму є такі екстралінгвальні чинники: незнання семантики слів як запозичених, так і власне українських або концентрація уваги мовця на однакових ознаках того самого предмета, явища, тобто прагнення посилити ознаки, виражені різними лінгвоодинаціями. Подібних аномативів у дискурсі можна уникнути через семний аналіз компонентів словосполучення.

До помилкобезпечних лексичних одиниць відносно пароніми, оскільки ці одиниці дискурсотворення мають структурну та фонетичну подібність, яка, однак, не допускає повного, часто навіть часткового збігу лексичних значень, а отже, їх семантична сполучуваність передбачає різні дискурси і здебільшого неможливість взаємозаміни. Сплутування семантики паронімів може зумовлюватися фонетичною подібністю паронімів, нерозрізненням значень паронімів, негативною дією інтерференційних чинників: *Літній відпуск закінчився і настав час повертатися на роботу* («Миколаїв»). Як правило, сплутування семантики можливе тоді, коли в російській мові використовується одна багатозначна лексема, а українська мова має у ресурсі кілька відповідників для кожного із значень, при цьому словники тлумачать лексеми як синоніми. Отже, на сучасному етапі необхідно критично переосмислювати застарілі лексикографічні статті і враховувати семантичні відмінності багатозначного російського слова *отпуск* та його українських еквівалентів-паронімів *відпуск* та *відпустка*. На відміну від російської мови, де значення обох слів передає іменник *отпуск*, в українській мові ці лексеми не є взаємозамінними, оскільки перше слово використовується як «торговельний термін на позначення процесу видачі товарів», як «термінолексема у галузі термічної обробки сталі для зменшення її крихкості» чи як «дозвіл піти, залишити когось» [18, с. 137], а другий іменник доречний тоді, коли йдеться про «звільнення на певний час від роботи для відпочинку» [18, с. 137]. Виникненню аномативів, що фіксують недиференційоване вживання компонентів паронімічного ряду, запобігатиме врахування морфемної будови паронімів, з'ясування їх валентнісної специфіки.

Відмінності у семантиці міжмовних корелятивів як лінгвокультурного феномена (паралелізмів, омонімів, ідіолексем інтерлексем [4]) можуть коливатися від незначних семантико-стилістичних відтінків до антонімічного значення. Лінгвісти виділяють дві групи міжмовних омонімів: лексеми, семантичні структури яких не збігаються всіма своїми лексико-семантичними ва-

ріантами, та лексеми, що не збігаються окремими значеннями. Семантична структура розглядуваних лексем створює регламентований діапазон їх сполучуваності з іншими одиницями у межах СУПД. Появу лексичної помилки фіксуємо тоді, коли у реченні ототожнюються формативи для позначення різних реалій позамовної дійсності: *З багатим уловом повернулися з рибалки підлітки* («ОЛТА»). Іменник *рибалка* відтворює семантику «ловіння риби», властиву російській лексемі. В українській мові для позначення такого процесу використовується слово *риболовля*, натомість український омонім-еквівалент має значення «людина, яка ловить рибу, займається рибальством» [20, с. 429]. Для здійснення успішної комунікації у межах СУПД названі одиниці дискурсотворення необхідно розрізняти з огляду на відмінності в їх семантичних обсягах, частотність уживання, валентнісні та стилістичні характеристики.

Потрібно зазначити, що особливо поширеними в миколаївському медійному просторі є лексичні аномативи, пов'язані з уживанням росіянізмів, інтерферем (номінативно немотивованих лінгвоодинацій, утворених шляхом буквального перекладу з урахуванням фонетико-орфоепічних норм мови, що зазнає впливу [6]) та суржикових конструкцій. Така тенденція мотивується станом мовного середовища в регіоні та способами лінгвальної діяльності місцевих журналістів. Негативні лінгвоодинації-запозичення (росіянізми, інтерферери та суржикові конструкції) нівелюють національно-мовну своєрідність, тому повинні вилучатися з ужитку, їх лінгвістичний статус залежить від ступеня адаптації до внутрішніх законів сучасної української літературної мови, проте чіткої межі визначення різновиду лексичних аномативів немає, оскільки всі вони зумовлені негативною дією інтерференційних чинників.

Наведемо ілюстрації аномативів інтерферентного характеру: *До учбового закладу приймають випускників ЗОШ, які успішно склали ЗНО* («Сатурн») (правильний варіант *до навчального закладу*). Сучасні лексикографічні праці ще й досі містять окремі одиниці, що виникли в результаті штучного наслідування російської мови, які нині необхідно усувати із СУПД, повертаючи до активного використання питомі одиниці, наприклад *ВНЗ, ВЗО, ВИШ* замість інтерферери аббревіатурного *вуз*. Простежуються аномативні інтерферемні поєднання кількох слів: *Так як з 1 вересня проходить місячник «Увага! Діти!»* («ТАК TV») – замість буквального перекладу російського «так як» як нормативні еквіваленти в українській мові функціонують сполучні засоби причини *бо, тому що, через те що* та ін.; *У якості приклада візьмемо проект з освітлення шкільних територій за допомогою сонячних променів* («ТАК TV») – замість буквального перекладу російського *в качестве* потрібно вжити *як*. Часткове пристосування до системного потенціалу української мови властиве росіянізмам – словам чи мовним зворотам, утвореним за зразками російських мовних форм: *Слідуючим виступив начальник Очаківської ОДПІ* («Миколаїв»); *Прийняти участь у конкурсі можуть не лише студенти* (Сатурн); *Вступити до академії може любий бажачий* («Март»); *Усі без виключення діти; Ми рахуємо, що патріотизм починається з низів* («КВАНТ»); *Вирішуємо багато питань* («ОЛТА»); *Це стосується відношень між роботодавцями і найманими працівниками* («Твій Всесвіт»). Використання лексем у невластивих значеннях негативно впливає на адекватне сприймання і відтворення дискурсу, зумовлює формування неправильних мовних стереотипів: *Цей період настав 10 років тому; Буду трішки*

нижче говорити; Ми запровадили такі заходи; Провели ряд роз'яснювальних робіт («Твій Всесвіт»); На протязі всього року; Це розповсюджений спосіб подачі декларації («Март»); Переобладнання транспортних засобів щодо використання палива («Миколаїв»); Багато прикладів зробив телеканал; Є величезна пересторога (замість небезпека); У нас буде відбуватися ця проблема («ТАК TV»).

Отже, поряд із точністю вживання слова логічність СУПД забезпечується правильною синтагматикою одиниць на різних рівнях: лексико-семантичному, синтаксичному тощо. Названа комунікативна якість дискурсу вважається дотриманою, коли смислові поєднання дискурсотвірних одиниць правильно змодельовані, логічно несуперечливі, адекватно передають зміст думки.

Причинами появи лексичних помилок у мові ЗМІ є незнання лексичних норм сучасної української літературної мови, невправна двомовна діяльність, змішування норм російської та української мов у результаті тривалого панування в українському інформаційному просторі російськомовних видань; невміння правильно виразити свою думку. Здолати окреслені причини анормативів у СУПД можливо за допомогою високого рівня мовної освіти працівників ЗМІ, злагодженого процесу видання високоякісної медіа-продукції, добросовісного підходу авторів СУПД до мовного вираження своїх думок і поглядів, самоаналізу та самокорекції журналістами власного професійного досвіду.

Суб'єкти сучасних ЗМІ повинні демонструвати високу фахову компетентність, в основі якої обов'язково лежить ґрунтовна комунікативно-лінгвістична компетентність [17], складовими частинами якої є: дискурсивна, соціолінгвістична, соціокультурна, стратегічна, лінгвістична компетентність [14].

Парадокс і реальність сучасної теорії редагування полягає у неможливості отримання абсолютно безпомилкового дискурсу, а відтак і досконалої моделі редагування, яка б усувала абсолютно всі помилки. Потреба інтегрованого наукового осмислення проблеми мовної анормативності у СПУД як перспективного напрямку сучасної пресолінгвістики може бути задоволена через долучення надбань суміжних наук – девіатології, едітології, когнітології, лінгводидактики, логіки, психолінгвістики, теорії комунікації, що уможливить заповнення лакун між наявними дослідницькими парадигмами. Базовим критерієм у редагуванні СУПД є критерій імовірності появи анормативу в дискурсі, в основі якого лежить уявлення про ступінь помилкобезпечності. Беззаперечною є потреба комплексного застосування описаних сучасною пресологією критеріїв нормативності під час лінгвістичного обстеження наявного українського публіцистичного дискурсу.

Література

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови : [навч. посіб. для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл.] / Н.Д. Бабич. – Л. : Світ, 2003. – 432 с.
2. Бадер В.І. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні культури мовлення студентів-філологів / В.І. Бадер // Лінгвістичні студії : збірник наукових праць. – Вип. 19. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – С. 297–301.
3. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф.С. Бацевич. – Л. : ПАІС, 2010. – 336 с.
4. Бондаренко Т.Г. Порушення лексичних норм української мови (на матеріалі друкованих ЗМІ) / Т.Г. Бондаренко // Мова у слов'янському культурному просторі : тези доп. та повідомл. Міжнародної наук. конф. (м. Умань, 23–25 травня 2002 р.). – Умань : Графіка, 2002. – С. 52–54.
5. Бондаренко Т.Г. Типологія мовних помилок та усунення їх під час редагування журналістських матеріалів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / Т.Г. Бондаренко. – К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. – 20 с.
6. Бондаренко Т.Г. Типологія мовних помилок та усунення їх під час редагування журналістських матеріалів : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 «Журналістика» / Т.Г. Бондаренко. – Черкаси, 2003. – 283 с.
7. Капелюшний А.О. Типологія журналістських помилок / А.О. Капелюшний. – Л. : ПАІС, 2000. – 68 с.
8. Коць Т.А. Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.А. Коць ; НАН України, Ін-т української мови. – К., 1997. – 193 с.
9. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи : [навчальний посібник] / З.В. Партико. – Л. : Афіша, 2006. – 416 с.
10. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль / М.М. Пилинський. – К. : Наукова думка, 1976. – 288 с.
11. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради : [навчальний посібник] / О.Д. Пономарів. – 2-ге вид. стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
12. Різун В.В. Літературне редагування : [підручник] / В.В. Різун. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.
13. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О.А. Стишов. – К. : ВЦ КНЛУ, 2003. – 388 с.
14. Сура Н.А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування / Н.А. Сура // Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. – 2003. – № 4 (60). – С. 190–192.
15. Тараненко О.О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – ХХІ ст.) : [монографія] / О.О. Тараненко. – К. : ВД Дмитра Бураго, 2015. – 248 с.
16. Телекомпанії Миколаївської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rtp.com.ua/uk/nikolaev/8/telekanaly-mykolayivskoyi-oblasti.html>.
17. Hymes D. On Communicative Competence / D. Hymes ; In J.B. Pride and J. Holmes (eds.). – Harmondsworth : Penguin, 1972. – P. 269–293.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінськ : Перун, 2001. – 1440 с.
19. Волощак М. Неправильно – правильно: довідник з українського слововживання (За матеріалами засобів масової інформації) / М. Волощак. – К. : ВЦ «Просвіта», 2000. – 128 с.
20. Головашук С.І. Словник-довідник із правопису та слововживання / С.І. Головашук ; за ред. В.М. Русанівського. – К. : Наукова думка, 1989. – 832 с.
21. Капелюшний А.О. Стилістика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста / А.О. Капелюшний. – Л. : ПАІС, 2002. – 576 с.
22. Словник-довідник із культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – Л. : Фенікс, 1996. – 368 с.